

Một Phút Giây với Thầy Trương Văn Cao

*Bùi Hữu Anh Huy viết cùng bạn bè
Petrus Ký 74 – 81*

Thầy Trương Văn Cao

Trong nhà Huy có mẹ là nhà giáo. Từ nhỏ luôn luôn được nhắc đến sự kính trọng thầy cô. Tam cương - quân sư phụ - đặt thầy lên trên cha. Ba thường nói, "Nhất tự vi sư, bán tự vi sư" - lúc nhỏ mình điếu là một chùa cũng vì ông sư, bán chùa đi cũng vì ông sư đó.

Có thể nói một điều hạnh phúc trong đời là đến hôm nay, đã hơn 40 tuổi, nhưng tất cả những vị thầy cô đi qua trong đời đều để lại cho mình những kỷ niệm đáng kính. Sau này mình dạy con mình phải kính trọng thầy cô của chúng - "muốn sang thì bắt cầu kiều, muốn con hay chữ phải yêu mến thầy".

Thế nhưng nếu có một lúc nào đó cái quan hệ thầy trò đó hơi bị vẩn đục, là một ngày đầu năm học 1975-1976.

Vào năm 7/7 giáo viên chủ nhiệm là thầy Trương Văn Cao. Thầy nhỏ người, tóc bạc trắng, mắt kính che khuất đôi mắt và vì đôi mắt là cửa sổ của tâm hồn nên ít khi đọc được tình cảm của thầy. Thầy lại ăn nói rất nhỏ nhẹ. Trong cả năm học

với thầy không khi nào nghe thầy lớn tiếng.

Sau tiết học đầu tiên với cô Trí, tiết học "Dáng Dứng Việt Nam", thầy Cao vào lớp và giới thiệu thầy là giáo viên chủ nhiệm và phụ trách Anh Văn. Sách Anh Văn lúc đó chưa có, cuốn English For Today được dùng lại. Tuy nhiên bài tập đầu tiên không phải là Anh Văn mà là khai lý lịch.

Thường khi khai lý lịch sau này học sinh tự động xé tập ra để khai. Hôm đó thầy phát giấy cho khai. Tờ giấy in "rô-nê-ô" đã được in trên một mặt, mặt kia còn trống nên có chỗ ghi. Mỗi đứa được phát nửa miếng giấy. Thầy không cần nhiều - chỉ cần tên tuổi địa chỉ tên cha mẹ nghề nghiệp.

Mẹ, thì dễ rồi, "Giáo Viên Tiểu Học". Lúc đó mẹ còn đi dạy bên trường Hoàng Thụy Năm vừa mới đổi tên qua Phan Văn Trị. Cha, thì hơi khó đó nhe, ngày quyền đang đi học cải tạo thì khai sao đây? Là một đứa con mình đâu có khi nào muốn gọi cha mình là "ngụy".

Đang khai, thì nghe thầy dặn thêm cho cả lớp: "Các em cứ việc khai thành thật". "Khai báo thành thật" là bốn chữ cuối cùng nhiều người nghe trong đời họ, nhưng lúc đó đâu có biết. Thành thật thì thành thật. Có bao nhiêu khai ra hết.

Trước ba có làm tại Tổng Nha Điện Địa, chức là Tổng Giám Đốc. Chơi luôn, "Tổng Giám Đốc Tổng Nha Điện Địa". À, ngày xưa ông có đi lính, khi biệt phái về thì ông đeo lon trung úy. Sau nghe nói là được lên đại úy. Đại úy nghe "kêu" hơn. Chơi vô: "Đại Úy trong Quân Lực". Chưa đủ "thành thật", chưa thêm bốn chữ, "Việt Nam Cộng Hòa" cho nó đủ bộ lệ.

Về nhà mẹ hỏi thăm về buổi học đầu tiên ở Lê Hồng Phong. Trong lúc vui chuyện mình bèn thành thật khai báo luôn cái chuyện "thành thật khai báo" trong lý lịch. Bà mẹ xanh mặt nhìn thẳng con ngu xuẩn, thiếu thức thời. Ông anh họ tình cờ lúc đó ghé chơi bỏ một câu đe dọa, "cho mày khỏi vào học đại học luôn". Chút xíu, ông bỏ dầu thêm vào lửa, "mà học trung học chưa chắc đã được". Cuối cùng thấy thẳng con như nuốt giầy thun, ông an ủi, "thôi đến ông xin khai lại đi."

Sáng sớm tinh sương hôm sau nhờ một người biết nhà thầy Cao dẫn đến năn nỉ thầy. Người này không muốn chứng kiến cảnh "máu chảy đầu rơi", nên chỉ dẫn đến đầu ngõ rồi bỏ về.

Nhà thầy Cao nằm trong một con hẻm dọc đường Nguyễn Hoàng - lúc đó vừa có tên mới là Trần Phú. Dọc đường này có hẻm "nhà giàu", tráng xi măng đường hoàng và đi vòng vòng là ra phía sau trường chỗ gần sân Lam Sơn. Trước đó, nếu đi từ trên Cộng Hòa - Nguyễn Văn Cừ - đi xuống có hẻm "nhà nghèo". Hẻm này đường đất và trong đó nhà cửa không khang trang như phía bên kia.

Nhà thầy Cao nằm cuối hẻm "nhà nghèo", căn nhà nhỏ, tương đối là lụp xụp, đằng sau mảnh sân nhỏ nhưng mọc đầy cây cối. "Thưa thầy, thầy có nhà không?". Khu đó có nhiều thầy cô, gọi như vậy biết ai ra ai. Thế nhưng gọi đến lần thứ tư thì thấy thầy xuất hiện. Thầy mặc quần xà lỏn, áo mi-dô - áo mi-dô thầy vàng hơn mấy cái áo trắng ngả vàng thầy mặc trong trường, bước ra. "Có chuyện chi đó em?", thầy hỏi. Mình run run, muốn khóc trả lời, "thưa thầy hôm qua khai lý lịch em khai lộn thầy cho em khai lại".

"Được rồi, vào đây", thầy dẫn vào trong

nhà cho ngồi trên 1 cái ghế sa lông cũ. Thầy vào tìm lý lịch sau khi hỏi kỹ tên họ, và đưa lại tờ giấy ngu dại hôm qua. Thầy cho thêm một tờ mới để ghi lại. Trong tờ mới dưới phần chức vụ, nghề nghiệp của cha mình ghi ngắn gọn: "ngụy quyền, đi học tập". Khai xong mình tính xin giữ tờ kia để thủ tiêu tang chứng nhưng thầy không cho, thầy muốn giữ lại.

Đưa ra cửa, thầy nhìn thoáng qua sự khác biệt của hai tờ, và mỉm một nụ cười kín đáo. Chào thầy, đi ra cửa vài bước, chợt thầy gọi lại, "em đừng có lo." Ra đến cổng quanh lại vẫn thấy bóng thầy nhìn theo. Chắc thầy nghĩ và tội cho thẳng học trò mới. Không biết mai này nó sẽ ra sao với những vụng dại kiểu này.

Còn nhớ sáng đó thầy không đeo kính. Trong một phút giây ngắn ngủi mình đã nhìn được vào cửa sổ tâm hồn thầy. Trong đó thấy có một ông thầy già, lặng lẽ và có thể nói là lạnh lùng, nhưng không thiếu tình cảm cho học trò.

Chung:

Chung có 2 câu chuyện kỷ niệm về thầy Cao.

Chuyện 1:

Năm lớp 6 bỏ túc lớp 6/9 học Anh Văn với 1 thầy khác cũng tên Cao. Chung chỉ nhớ là thầy này dạy không kỹ lắm (có thể thầy đang chán chuyện đổi đời). Khi lên lớp 7 thì ngày đầu dạy Anh văn thầy TRƯƠNG VĂN CAO có test lớp và nói là trình độ cả lớp quá kém. Cả lớp lao nhao nói tại thầy Cao đó. Thầy CAO chặn lại và nói: "Tôi là thầy CAO đây" làm cả lớp cụt hứng ngồi im thin thít

Chuyện 2:

Thầy Cao có lỗi kiểm tra miệng bằng cách bắt học trò cầm 1 tờ giấy nhỏ khi thầy kêu lên bàn thầy trả bài. Hề thầy đọc chữ nào tiếng Việt thì trò đó phải viết ra bằng tiếng Anh trước mặt thầy. Hôm đó tới phiên HUỖNH THIÊN TIẾN. Hần đang run rẩy chắc tại không học bài trước. Tiến đứng gần sát thầy hơn để nghe cho rõ vì thầy không thích đọc lại nhiều lần. Tiến đứng khom lưng chuẩn bị viết lên tờ giấy thì nghe thầy nói : "áng tay". Thật tình lúc đó mình ngồi dưới cũng xanh mặt vì có bao giờ biết dịch chữ "áng tay" qua English đâu. Tiến phải hỏi lại "Dạ, thầy nói gì thầy". Chỉ nghe thầy nói 2 lần nữa "áng tay" và Tiến vẫn không biết viết gì được hết. Thế là thầy nổi giận la: "Đứng áng cái tay như vậy thì làm sao thầy thấy trò viết chữ gì. Về chỗ, không điem."

Huy:

Thực tình mà nói rằng nếu không có buổi sáng hót hơ hót hải đến nhà thầy Cao để xin "thành thật khai báo" lại, thì Huy cũng không có một kỷ niệm sâu sắc nào hơn với thầy trong tư cách học trò.

Sau này khi không còn học với thầy, thỉnh thoảng vẫn gặp thầy khi đi lại trong trường, khi ngồi dọc lề đường Nguyễn Văn Cừ để phụ con thầy bơm mực, hay buôn bán kẹo bánh gì đó.

Thầy vốn đã nhỏ con, nhưng hình như những năm tháng cơ cực sau này làm thầy càng nhỏ lại, hay da đen hơn dưới mái tóc bạc thưa dần. Vẫn chiếc áo sơ mi trắng ngả vàng, vẫn cái quần đen bạc xám, và đôi dép lẹp xẹp. Lý do Huy không còn nhớ, hay không bao giờ biết thầy bán cái gì là mình chưa bao giờ có can đảm đến gần mà mua bán với ông thầy cũ của mình.
Bài "Ông Đồ Già" của Vũ Đình Liên,

Huy có học từ năm lớp Năm, tiểu học, và vẫn nhớ ít nhiều, xin chép lại đây:

Mỗi năm hoa đào nở
Lại thấy ông đồ già
Bày mực tàu giấy đỏ
Bên phố đông người qua

Bao nhiêu người thuê viết
Tấm tắc ngợi khen tài
Hoa tay thảo những nét
Như phượng múa rồng bay

Nhưng mỗi năm một vắng
Người thuê viết nay đâu
Giấy đỏ buồn không thấm
Mực đọng trong nghiên sâu

Ông đồ vẫn ngồi đấy
Bên đường không ai hay
Lá vàng rơi trên giấy
Ngoài đường mưa bụi bay

Năm nay hoa lại nở
Không thấy ông đồ xưa
Những người muôn năm cũ
Hồn ở đâu bây giờ

Khi xa quê hương, và tuổi đời chắt chùng lên đến lúc nghĩ mình đã đi qua "muôn năm cũ", mỗi khi nhớ đến những người trong kỷ niệm xa vời, hai câu thơ chót vẫn làm mình suy tưởng đến các bạn bè, thầy cô xưa.

Nhưng nghĩ lên một tí, và nghĩ đến hình ảnh ông đồ già, thì trong lòng lại thấy xót xa khi tưởng nhớ đến hình ảnh thầy Cao ngồi bên lề đường Nguyễn Văn Cừ. Thầy ngồi đó bên lề của thời gian và cuộc đời. Sau này nghe tin thầy đã chết, không biết năm nào, và không ai nói được bây giờ thầy an nghỉ nơi đâu. Cứ nghĩ thầy không chết, mà nhạt phai dần vào quên lãng, như giấy đỏ bên cạnh nghiên mực sâu.

Hi Huy

Ngồi đọc bài viết về thầy Cao mà ướm mắt. Con người bao giờ cũng tội nghiệp trong bảo tấp của đời sống, từ ông thầy cho đến thằng bé học trò trong cuộc. Vì vậy mà con người đáng thương và đáng được đối xử tử tế. Bây giờ học trò của thầy không biết thầy nằm ở đâu nhưng Huy đã làm cho thầy một mộ bia thật tử tế, thật đẹp trong trang web này.

(Trần Vũ Lộ, 1974-1981) viết:

Thầy Cao, tôi nhớ rất rõ năm lớp 7, thầy dạy học và hành đi đôi đúng nghĩa của nó. Thầy dựa vào sĩ số lớp, dùng bìa cứng cắt mỗi học sinh một tấm giấy có khổ gần bằng lá bài tây, đến giờ của Thầy, khoảng 15 phút giảng lý thuyết sau đó Thầy xào "Bài" và rút ra 1 tấm giấy dựa vào tên học sinh trên đó Thầy gọi đứng dậy và cho làm bài tập, năm đó tụi mình còn học English For Today. Cách học này làm giờ tiếng Anh trở nên căng thẳng vì được test liên tục.

Nhiều năm sau đó, khi Thầy về hưu, có lúc tôi gặp Thầy đi bán bánh quai vạt, Thầy già và ốm đi rất nhiều ... chắc có lẽ khó quên nhất hình ảnh một người Thầy ốm, nhỏ, đen đúa tay ôm chiếc hũ keo đựng bánh...

Phụ Chú Bài Viết 'Trước Sau Như Một' – Thầy Trương Văn Cao, Giáo Sư Anh Văn tại Petrus Ký

Trong Đặc San Petrus Ký 1992 của hội Ái Hữu Petrus Ký tại Nam California, một Giáo Sư của Petrus Ký tại Nam California (với bút hiệu Người Petrus Ký) đã đóng góp bài viết "Trước Sau Như Một" để ghi lại những kỷ niệm vị giáo sư này đã có về thầy Trương Văn Cao, Giáo Sư Anh Văn tại Petrus Ký.

Khi tình cờ đọc bài viết "Một Phút Giây với Thầy Trương Văn Cao do Bùi Hữu Anh Huy và bạn bè Petrus Ký 74 – 81 nhớ về thầy Trương Văn Cao, tôi hơi buồn khi biết thầy đã qua đời trong hoàn cảnh khó khăn nên tôi liên lạc với tác giả Người Petrus Ký để hiểu rõ hơn về những thăng trầm của thầy Trương Văn Cao. Và Người Petrus Ký đã cho tôi biết thêm một vài chi tiết cần phải chia sẻ hầu học trò Petrus Ký hiểu và thương thầy Cao hơn.

1) Thầy Cao là một nhà tu xuất, sống đời sống đạo đức, đằm bác.

2) Thầy Cao dạy thầy Người Petrus Ký năm Đệ Tam (seconde moderne chương trình Pháp). Người Petrus Ký đã diễn tả thầy Cao – nhỏ người, mang kính cận, tướng đi vội vàng. Thầy Cao là một giáo sư có khả năng, từng du học bên Mỹ về, tận tụy, yêu nghề, nhưng hình như thầy dạy không thành công lắm và đa số học sinh không thích học với thầy vì thầy Cao quá nghiêm, không bao giờ cười. Tuy nhiên sau khi đã hết học, nghĩ lại mới biết mang ơn thầy.

3) Không biết vì lý do gì, cho đến hưu trí, thầy Cao vẫn là một giáo sư khế ước (không vô ngạch). Lúc Người Petrus Ký làm Thanh Tra tại bộ Giáo Dục đảm trách nha Tu Huấn, Người Petrus Ký đã nhiều lần thưa với thầy Cao về việc thi nhập ngạch, cải ngạch, nhưng thầy Cao đều từ chối.

4) Thầy Cao ở khu cư xá Petrus Ký với các thầy Đảnh, Lễ, Lập, Liêm, Sum, Ái, Hạnh, Lộc, cô Loan, cô Đoàn Trang, cô Dung, v.v. và sau này đã qua đời tại nơi này.

5) Và thầy Cao, nếu không có người chở, đi đâu cũng đi bộ, không thích đi xe đạp, xe gắn máy hay xe hơi.